

érdekessége, hogy TATAI néhány — nyilván kézíratos — művét is említi.

JOÓ TIBOR.

Korszellem és könyvkötészet. Tudományos tételek bizonyítékai némelykor egészen váratlanul bukkannak elénk. Így mostanában a könyvesboltok kirakatának egy újdonsága igazolja fényesen a modern történettudomány egyik megállapítását, anélkül, hogy ez szándékában lett volna kiadóinak. A modern történettudomány ismerte fel ugyanis azt, hogy valamely történeti kor szelleme, az a jellemvonás, amely lényegének tekinthető, az egész kultúra területén megnyilatkozik, minden alkotásban, a legapróbb kulturális jelenségben is jelentkezik és sajátos jelleget ad nekik, jelleget, melyből az avatott szem kiolvashatja a korszak lelkét, amely szülte. A könyvújdonság — szövege egyébként szépirodalmunk egyik jelesének alkotása —, amely e tétel igazságára eszméltet bennünket, meglepő köntösben lép a szemlélő elé: a tömegfogyasztásra szánt könyveknél szokásos egyszerű módon kiállított, géppel fűzött könyv színes nyomással díszített fatáblákba kötve s hátán keresztbefont szalagokkal díszítve pompázik.

Milyen eredeti! kiált fel a meglepett szemlélő bizonytalanul, ha véleményét kérjük, s azt hiszi, rajongania kell érte, ha nem akar elmaradottnak látszani, s nem akarja a népiesség mai kultuszát megsérteni. Mert mondanunk sem kell, hogy e csodálatos kötés minden jel szerint színes népi famunkák hangulatát akarja idézni. Attól most tekintsünk el, hogy a népművészet termelt-e faragványos vagy festett fából való könyvtáblát, csupán azt a kérdést vessük föl előljáróban, szép-e és célszerű-e ez a kötés. A kettő ugyanis együttjár. A szépség és stílus benső célszerűség. Egy használati tárgy, ipari alkotás — s a könyv kétségkívül az — nem lehet szép, ha egyben nem célszerű; célszerűtlenségéből nem fakadhat más érzés, mint az, amit a stílustalanság benyomásának nevezünk. A könyvkötészet jó korszakában ezt mindig tudta, illetve érezte. A remek középkori fatáblák nehéz hártaykötegeket tartottak össze, s nem állították, hanem fektették őket a polcokon, a nehéz veretek tehát nem okoztak semmi kényelmetlenséget. Sőt megnehezítették a könyv elvitelét is, amit egyébiránt szándékosan akadályoztak láncokkal is. A fektetett könyveknél nem volt célszerűtlen a táblára festett kép sem, nem dörzsölődhetett és kophatott le, mint a szorosan egymásmellé állított könyvekről. De ez a nehézkes és ünnepélyes külső felelt meg a középkori léleknek is, amelyet egészen más viszony fűzött a könyvhöz, mint korunkat. Ez a viszony a renaissance alatt sem változott az ünnepélyesség dolgában, s ezért nem változott a könyvek kötésének szempontja sem, amely még fokozottabb

díszítést kívánt. A könyvek elhelyezése sem változott. Még mindig köthették hát a pompás kéziratokat olyan anyagokba, amelyek merőben célszerűtlenek ma, s díszíthették veretekkel őket. Ebben az időben belső szükségek diktálták a külsőt.

De mit keres a fatábla egy mai könyvön? Először is legott látszik, hogy nem tartozik szervesen a kötéshez, hanem csak rá van ragasztva, használata merőben szükségtelen. A hátón a szalagocskák mihamar összesodródznak, elröngyölődnek és madzag-fülekként éktele-
nítik a kitűnő író alkotását. A fatáblán megkopik a rányomott festék, amint a polcon a kivevéskor-betevéskor súrlódik a többi könyvhöz. Igaz, hogy ugyanekkor meg is bosszulja magát a fatábla, mert élével és hegyes sarkaival kitartóan bántalmazza szomszédait. És végül — valljuk meg — egészében olyan, mint egy szivaros skatulya.

S még hozzá nem is eredeti lassanként. Ott vannak egy-kétéves elődei halinába, székely harisnyába, matyó vagy sárközi hímzésekbe körve, kényes és tapadó anyagokba, hogy minél nehezebben lehessen őket a polcra, a többi könyv közül előhúzni, s minél kevésbé hasonlítsanak sokezer példányban nyomott, az utolsó simításig gépekkel előállított sajtótermékekhez. Némelykor külön ládába is zárják őket, a gépi tömeggyártás érdemes, de szerény produktumait, mint valami drágaságot, a kézművesipar művészi alkotását. Vagy beszéljünk-e arról a kiadványról, amely táblájának anyagával és színével elkerülhetetlenül a szárdiniásdobozra emlékeztette az embert?

Célszerűtlen és csúnya kötések bizony ezek. Anyagaik nem valók modern könyvek tábláinak. (Mert hiszen nem is egyébről van szó: csak táblákról. Maga a kötés a szokásos gépi tűzés.) Az olcsó tömegkönyvek polcokon állanak szorosan egymásmellett, hirtelenkező, ideges olvasók lapozzák őket szabad pillanataikban. Olyan anyagok és kötési módok kellenek tehát, melyek ezeket az igényeket elégítik ki. És csúnyák is, mert hamisak, olyan látszatot akarnak kelteni, ami nem felel meg a valóságnak, s nem felel meg a kiadvány, a szerző, az olvasó, az egész kor szellemének.

Azaz, a kor szellemének talán éppen ez felel meg. Mert útjátvesztett és útjátkereső, zűrzavaros, bizonytalan tájékozódású korunknak ezek a torz könyvkötések is áruló jelei. Ez a kapkodás éppen úgy a mai emberre vall, mint a XIX. század történetieskedő szörnnyű kötése a kor hamis historizmusára. A háború után, amikor egy pillanatra úgy látszott, hogy az európai ember ismét megtalálta önmagát, rációját és humanitását, a belső célszerűség és mérték ösztönét, a könyvek kötése is észszerűek, célszerűek, szépek, biztosstílusúak voltak. A könyvkötő

arra törekedett, hogy a nyomtaványt szilárdan összetartsa, védje, a polcon ügyesen elhelyezhetővé, olvasás közben kényelmesen kezelhetővé tegye, a díszítés mértéktartó, harmonikus legyen, s egészében semmi hamis látszatot ne keltsen, semmi más ne igyekezzen lenni, mint egy szép könyv. Most az európai szellem belső egyensúlya odalett: csak éppen könyvkötőinek az ízlése maradjon érintetlen. Várjuk hát türelemmel és bizalommal, hogy ismét csak könyvszerű könyvek díszítsék a kirakatokat, mert az is olyan jel lesz, mint az első fecske.

JOÓ TIBOR.

„Bucureştibe küldik a közintézmények könyvtárában található régi könyveket.“ Ezzel a címmel jelent meg a kolozsvári *Ellenzék* folyó évi május hó 15-i számában egy bennünket fájdalmasan érintő napihír. Amint Bukarestből jelentik, „a kultuszminiszter rendeletet írt alá, mely szerint a közintézmények őrizetében lévő régi könyveket Bucureştibe kell szállítani. A könyveket Jorga professzor, királyi tanácsos elnöklete alatt működő történelmi kutatásokat végző bizottság felülvizsgálja.“

Vajjon mit értsünk ezúttal a felülvizsgálás alatt?

Attól tartván, hogy a „közintézmény“ fogalom Jorga professzorék kényére-kedvére, ráknézve veszedelmesen tágítható és bővíthető, rá gondolni is rossz, hogy mi vár az impérium-változással román státusba kebeleztet magyar állami, vármegyei, városi, valamint a kisebbségi és felekezeti intézmények, múzeumok, szemináriumok, kollégiumok régi könyvanyagára. Ha az *Ellenzék* híre valódinak bizonyul, el lehetünk rá készülve, hogy a tudós királyi tanácsos vezetése alatt működő bizottság ebből az alkalomból ismét vérelemző vésztorvényszékké alakulva fogja felülvizsgálás ürügyével, legjobb esetben is legalább meg-tizedelni az érdekelt könyvállományokat. S egy másik siralmas kérdéssel is szembe kell nézzünk: mi kerül vissza, azaz kerül-e vissza valami az egyszer Bukarestbe szállított anyagból? Mert ha valóban tisztán tudományos célt szolgáló *felülvizsgálásról* volna szó (s nem esetleges elkobzásról, lefoglalásról), akkor azt sokkal célszerűbb lenne helyszínenként megejteni . . .

Az egész akcióra jellemző, hogy a magyarországi könyvtárak régi anyagának hasonlóan gyanús célú központi felhalmozását és felülvizsgálását Budapesten, 1919-ben szerették volna végrehajtani a kommunisták.

Y.

A könyvkölcsönzés kérdése. Ma, amikor a múzeumi könyvtár könyvkölcsönzési tilalma miatt bizonyos körökben nagy a felzúdu-